

LUCEA FERUL

REVISTĂ LITERARĂ

APARE:

În 1 și 15 a fiecărei luni, după stil nou.
Prețul unui exemplar 50 bani.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

VI., STRADA VÖRÖSMARTY 60a

ABONAMENTUL:

Pe 1 an 10 cor., pe jumătate de an 5 cor.
Pentru străinătate 1 an 15 franci.

USPĂȚUL LA ROMÂNII DIN VEȚEL.*

Pentru lămurirea temei ce mi-am ales, din capul locului țin să fac aci observarea că „nunta“ la Români, de cară ne ocupăm, se numește „uspăț“. Cuvântul „nuntă“ e aproape necunoscut. De aceea la Români din chestie nu vom auzi nicăieri de „oaspeți de nuntă“ ci tot de „uspățivi“ și „cuscri“. Cât pentru „vornic“ ei mai cu drag întrebuițează cuvântul „otfel“, ori „gazdă“.

Când mai sunt două zile până la cununie să face chemarea cuscriilor (uspățivilor) la uspăț. Atunci des de dimineață să „schimbă ei doi otfelii în haine de sərbătoare“, iau o bătă subțire în mână și câte-o ploscă verde, de pământ numită și ea „otfel“, de aci pare că și-ar fi împrumutat vornicii pe al doilea lor nume. Plosca e plină cu vinars și e împodobită cu sișcineie împeante (năfrâmi cu flori) și cu primuri (panglici) mândre.

Otfelul mirelui colindă pe la toate neamurile și cunoscuții mai de aproape ai mirelui; otfelul miresei pe la ai miresei.

Când intră otfelul în casă zice: „Bună ziua!“ — Dând Dumnezeu la cutare om un fecior (ori fată):

Dumezeu dându-l
Mă-sa scaldându-l
Și aplecându-l
Dumnezeu mare crescându-l
Ajungân(d) vremea căsătoriei
O trimes cărți
Și revașe
În toate orașe
Și țudull
În toate buzdull.**

* Vețelul e o comună românească cu 480 locuitori, situată în comitatul Hunedoara aproape de Deva, pe țărmul stâng al Mureșului.

** case slabe.

Făcându-se mai înainte credințarea (fidanțarea) după ahaia (aceea) ajungând vremea la cununie, la sfântul altar, așa vă poștește și pă D-Voastră; ca pă nește vecini buni și dulci pă cutare zi dimineața:

La un scaun de hodignă
La un păhar de beutură
La mai multă voe bună
Să ne petrecem împreună.“

(Deneș Tocaciu, bărbat în vîrstă. Vețel)

De cumva cel chemat nu poate lua parte la uspăț atunci îi spune cu frumosul că nu merge; iar dacă uu vrea să meargă, atunci încină (îchină, adevă bea) din ploscă odată or de două ori, prin ce să obligă că va merge la uspăț.

În dimineața zilei de cununie otfelii iau din nou satul de-alungul, dar acum merg numai pe la acei cari alaltăieri le-au făgăduit că vor lua parte la uspăț, pentru ca să afle nu cumva careva din ei și-a schimbat planul. Astă chemare la uspăț se face pentru-ca socrii să știe, din bună vreme, pentru câte guri să fiarbă de mâncare.

Mireasa se scoală în zori de zi parte ca să dea ceva ajutor pe lângă oale, parte ca să-și despature și să-și întindă hainele de cununie ca să nu fie pre boțite cum au stat în ladă.

Imbrăcăminte miresei e foarte bogată. Fie-care fată să silește să-și coasă însași hainele de uspăț din bună vreme.

Poalele cămeșii — mai mult rochie, căci n'are mâneci — și-le face din pânza cea mai fină de casă, țesută din fuior bătut cu bumbac. Tivitura pe dedesupt e făcută tot în osișori. Deasupra tiviturii se fac cusături mândre cu fire de bumbac tăind și scoțind fire din pânză,

carî sunt de toată frumseța, numite „tăieturi“. Pe din-jos de tivitură poalele sunt înfrumsețate cu siptă (dantelă) lată de trei până'n patru d'est'e (degete).

Cămașa miresei e de comun făcută din giolgiu (șifon), arare-orî din pânză de casă. Ea e scurtă, așa că de abea de un lat de mână întrece în jos dela briu. Pe amândouă părțile pieptului, cămașa are câte șase rinduri de pături. La grumaz în loc de guler se coase or hurculaș (brodărie de boltă) or ciptă de casă așa, ca să se vină fodorî cât mai mari. — Mânecele cămeșii sunt croite cât se poate mai largi și pe la cot se strîng cu un golund (perflu, nemțește Börtel) alb pentru ca mânecele să stea înfoiate în partea de asupra mâinii iar dela cot în jos măneca se sloboade (lasă) în fodorî, cari se gată în ciptă lată de casă. Peste golundul dela coate, care de obicei e tras prin mănecă, e datină să se prindă primuri (panglici) roșii.

Peste poală mireasa îmbracă o rochie (zi: roșe.) lungă cam până la nodelele* picioarelor. Această rochie e țesută din arnici în patru ițe, or e făcută din „vig de păr“ dela boltă. În partea de desupt a rochiei, la înălțime de două palmi dela margine, jur împrejurul rochiei se coase un ștraf (vargă) de barșon (catifea) negru cam de trei degete de lat, iar de două părți ale barșonului se prind primuri de deosebite colorî. Pe rochie pune mireasa multă trudă de o împătulește (o face toată pături) bine de sus până jos. Rochia se stringe la trup cu frimbiî (legătoare.)

Peste cămașe se îmbracă laibărul (vestă muerească) de barșon or „de păr cu pene de mătase de la Deva“ arare-orî, numai de arnici în patru ițe. La chiept (piept) laibărul e scobinat (decoltat) tare, ca să se poată vedea păturile cămeșii. În loc de guler se prind la laibăr colțișori făcuți din un vig cu laibărul. Marginile laibărului pe unde vin prinse copciile e obiceiul să se întărească cu oase de pește, cu pene de găscă, or la caz de lipsă chiar și cu bâte. Pe amândouă marginile laibărului, dela capetul pieptului din sus începînd, jur împrejur se prinde un barșon de coloare desclinită cu a laibărului, iar pe lângă barșon se coase puspurel (colțișori de boltă) de diferite colorî. — Iarna nu se îmbracă laibăr ci scurteică de tîrg. Mamele din bună vreme tot adună crucerî pentru scurteica fetei, că „doamne ce rușine mare s'o ajungă uspătu fără scurteică“. Pe dinainte se încinge mireasa cu două feluri de cătrînje. Una e albă ca neaua și e făcută din giolgiu cu hurculaș lat, alb, prin prejur. Peste cătrînța cea albă îmbracă mireasa una alta mai scurtă și mai îngustă, ca să se vază bine hurculașul cătrînței celei albe. Cătrînța din urmă

e toată împenată și împodobită cu puspurel colorat.

Mireasa când se gată de biserică se perie (pieptină) numai cu o cică (cosiță), pe care o lasă să-i atirne pe spate. De cică să leagă simplu o primură mică roșie iar în formă de belciug o primură lată cam de 4 dește și toată împenată. Primura aceasta e lungă de ajunge pe spate mai până la încheieturile genunchilor. Pe cap poartă mireasa o cunună din pene de tîrg (flori).

Siscineul (cârpa de cap) de uspăt al miresei se numește poselat (ung. patyolat) și e alb ca neaua și mare de poft acoperi cu el patul. De poselat grijește mireasa ca de ochi în toată vieța ei. Il învelește numai la sərbători mari și la moarte cu el se îngroapă.

La gât poartă mai multe șiruri de mărgelile mari; iar în urechi cercei mari.

Pe picioare mai de mult nu vedea la mireasă decât cizme; astăzi însă toate se bat după papuci (ghete).

Portul mirelui e cu mult mai simplu. El poartă vara numai ismene largi, cum rar se mai vezi la alți Români. Ismenele au din jos ciptă lată de casă, care ca să se vază, mirii dau ismenele peste turiaclul cizmii.

Cămașa lui e de fuior bătut cu bumbac și nici când nu e mai lungă ca până la genunchi. La grumaz cămașa are guler strîmt de ciptă, care se îndoiește în afară. Pe piept are tăieturi. La marginea din jos e cusută o ciptă lată și mândră. Bumbii cămeșii sunt de obicei roși pentru frumseța.

Peste cămașe se încinge cureaua, iar peste ea să îmbracă un laibăr de arnici or de postav negru. Pe cel de postav îl cumpără gata din tîrg; croitura lui e asemenea cu a vestei domnești, numai cât la acela e tot un postav negru și dinainte și dinapoi. Guler are lat de un deget și ridicat în sus. Are bumbi mari de cositor. Laibărul de casă se apropie mai tare de vesta domnească întru cât are guler mai lat și îndoit în afară.

Peste laibăr mirele îmbracă șpențel (căput) vinăt de postav, cumpărat gata în tîrg.

Cioareci îmbracă ficioari numai iarna, când cămașa se viră în ei. Iarna în locul laibărului mirele poartă sub șpențel cojoc mic (pieptar).

Pă cap mirele are colop (pălărie); iarna căciulă. Colopul e mic, cu veși, margini, brodurî mici întoarse oblu în sus până la înălțimea fundului. În colop pune peană de tîrg cumpărată de mireasă, care samănă cu penele din cununa ei. Încălțăminteia lui, sunt cizme cu crețe (încrețituri) dese și cu tureși scurți și tari.

Mireasa e dusă la biserică și la socrii mari totdeauna în car cu patru boi. De car se îngrijește mirele.

* Glesnele.

Carul de uspaț cu podoabele lui felurite e frumos la privit. — Acest car de regulă se lungește, ca să încapă cât mai mulți cuscri în el. Partea de dindărapt a carului e acoperită cu un abrus (față de masă) alb cu mărginile toate ciptă, care cu o margine spînzură spre pământ, iar de cealaltă e legat bine în car. Peste abrus se întinde un covor colorat — țăsătură de casă — așa ca să se vadă o parte bună și din abrus. Covorul pe lângă aceea că e legat cu funii se mai sprigionește (sprigionește) și cu două perne (perini) cu fețe albe și toate pui pe la cornuri și pe margini. Perinele se așază cât mai ridicate pe covor parte pentru podoabă, parte pentru ca să fie drept spate unui scăunuț or unei lăzi, care se așază înapoia carului pentru ca să șază mireasa cu nănașa pe ea. De coarnele boilor se acată șișcineie de pojnar (buzunar) albe, iar de șteangurile boilor se leagă șingălăie (clopoțele) mai mici ca cele dela grumaz, pe cari și de altădată le poartă boii legate de o curauă (curea). Răstăiele (bețe, cari țin grumazul vitei în jug) sunt noi (nouă) de lemn de corn, curățite de coaje și rase cu cuțitul așa că răstăturile rămîn pe el și sunt așa de frumoase, că ai sta să juri că-s flori albe. În vârful răstăielor de obicei să lasă tri crași (craci) lungi de cari flutură în vînt șișcineie mari împenate. Carul se mai împodobește vara cu flori naturale și cu frunză verde; iarna cu brad verde, frunze de fonfui (saschiu), iederă și cu poșpiang (tufiță pururea verde). Boii îi mână birșul (om plătit, ung. béres) anume tomnit pe ziua cununiei.

Cuscii din bună vreme se strîngue (adună) fie-care la casa aceluia tîner din partea căruia fu chemat.

Pe cînd se apropie cuscii mirelui cu carul împodobit de casa miresei, toți uspațivii (cuscii) miresei cu vornicul lor în frunte ies la poartă și o leagă bine cu funii și o încuie, apoi pun ciuhă în ușă și așa așteaptă în uliță pe cei ce vin. În caré șed muerile; bărbații vin pe jos. — Cînd se oprește carul înaintea porții amîndoi vornicii stau față în față și țin frumosul dialog:

Otfeliul mirelui: „Bună ziua uspaț cinstit și frumos!”

Otfeliul miresei: „D-Voastră, dară șe umblați, șe căutați?”

Otfeliul mirelui:

„Noi după șe umblăm
Și după șe cotăm
Bine samă-o să ne dăm,
Că tîneru nost crășor
I plin de pară și de dor.
Pintr'a dînsului primblare
O găsit o tîneră floare,
Care înflorește
Și nu rodește

Niși pamîntu nu-î priiește,
Și numa se ofellește.
Sculându-se de dimineață
Spălându-se pe față
Fața albă și-au spălat,
Păruș negru au pceptănat,
În haine noi ș'au îmbrăcat,
Ș'au luat un bușium mare,
Ș'au suflat în tri părți tare
Ca să se adune oaste multă
Caré pă iel bine-l ascultă.
Ș'au adunat o sută șinși zăși de boier
Două sușe de grănițerî *
Din hăi mari nepoți de gînerari
Ș'au plecat la vînațoare
Pân la răsărit de soare.
Și-au vînat codrii cu fagi,
Munții cu brazii,
Dealurile cu podgorile (vii),
Câmpii cu florile,
Vâlșelele cu viorelele
Satele cu fetile.
Cînd dede soarele'n de sară
Buirăm la drumu de țară.
Cîn agiunșerăm la ahăst capăt de sat
Gășirăm un pod strîcat.
Să rupsă o blană cu mine
Și picaî fără rușine.
Cîn d'acolo m'am sculat
Urma mi s'o astupat,
Ieși o babă șgârșită
Pě sama noastă gășită
Și zisă să merem din casă'n casă
Și să nu ne pasă
Până ași (aci) în ahăst loc
Că ași vo (va) fi a nost noroc.
Cîn agiunșerăm la astă poartă naltă
Lângă dânsa-î multă gloată
Stă tot strînsă ș'adunată.
Poarta-î legată cu pale
Gloata în cap stă să ne taie.
De ahaia vė rugăm
Să fiți cu noi bunî și blânzi,
Că nu suntem niște flămânzi,
Niși nu ni frică de voi
Măcar suntem tri sau doi
Că ș'a noastă șeată (ceată) încă
Vine din-apoi adîncă
Tot cu puști și cu pistoale
Mai mulți cu mînil goale.
Uitați-vė dumnia-voastă
Că noi n'am venit cu vitejie,
Sau cu vre-o țarie
Sau cu sabie franțuzască
Ca pe dumnia-voastă să vă îngrozască,
Și-am venit cu dreptăți
Dela'mpărați de la toți,
Că noi florișica s'o luăm
Și ași să n'o lăsăm.

* Vețelul e comună grănițarească.

Florișica să ni-o dați,
 Că de unde nu de noi nu scăpați
 Uitați-vă dumnia-voastă
 Că noi avem firman (firmă) cu peșete
 (Atunci arată „otfeliul“, adică plosca)
 Șine știe carte letinească
 Să vină dară s'o șetească
 Iară care nu știe
 Ahăla să nu vie.
 Să-ne adușeți șinștiți socri miși și mari,
 Oamenii cărturari
 Vr'un popă cu barba deasă
 Să șetească cartea — aleasă.
 Să nu fie vr'unu cu barbă rară
 Să-ne țină până pără,
 Să fie unu cu barba ca fusu
 De loc să-ne dăie răspunsu.
 Răspunsu nost îi șasă păhară de vin,
 Șasă șisniețe de in,
 Ca vinu noi să-l bem,
 Cu șicșinlele să-ne ștergem
 Ca de aici sênătoși să mergem.
 Șinștiți socri miși și mari
 Să aveți și lăutari
 Și de nu-ți ave(ă) bucașe de-agfuns
 Să vă cotați loc de-ascuns:
 Buți cu vin
 Și șuri cu fân.
 Vițaluța grasă,
 Și copila hai frumoasă
 Să șadă cu tinăru nost la masă.

Otfeliul miresei:

Șinștite otfeli de casă
 Mulțămim de vorbă aleasă,
 Că șe ne spunți nu ni frică,
 Că suntem întregi ca mēru
 Și vă dăm tot adevăru.

(Dela Deneș Tocaciu, om în etate, Vețel.)

La aceste vorbe se desnoadă funiile dela ușa, iar vornicul miresei întrând în curte scoate în fața celuiălalt vornic o „mumuiață“, bărbat or femeie cu șuba pe cap de nu i-sē vede fața gătită din bună vreme: „Ahasta-i! — place-vē?“ Otfeliul mirelui răspunde: „Place, hai dă-ne-o, da de s'ar afla cineva la ea (să spună că e a lui) D-Voastră răspundeți!“ — Mai gândindu-sē un pic zice vornicul miresei: „Bine da șe semne aveți pe ea?“

Otfeliul mirelui:

Mai mărgelată
 Și mai șerșelată.
 Impleșită
 C'o șică

Și cu poșelat lat
 Pē spate lăsat.

(Deneș T.)

Cu aceasta otfeliul miresei e prins, întră singur în curte și aduce mireasa înaintea carului, o întoarce odată pe sub mână; o dă apoi celuiălalt otfeliu, care încă învîrtind'o odată pe sub mână, o duce la nănașă, care o țucă odat apoi mī-o ajută să se suie în car, unde șad una lângă alta dinapoī pe scaun, or pe ladă. Mireasa e cu cununa de țirg pe cap iar năframa albă (pocelatul) o ține după grumaz împăturată în lung.

Mirele n'are loc anumit în car. De obicei însă șede pe ladă lângă mireasă or de-a dreapta or de-a stînga după cum îi dă loc nănașa.

Lăutașii (lăutarii) dacă pot încăpea de muierii în car, se suie — dacă nu, merg în fruntea boilor impenați, iar în jurul lor merg bărbații.

Pe drum cătră biserică mireasa plânge, junii strigă hop!.. hop!.. hop! și sar sus bătându-și ureauii cizmelor cu pămīle, iar muierile îngână zicala lăutașilor cu câte-o cântecă de jele ori chiuie care pe cum o taie gura, ca de exemplu:

Mulțămim lu Dumezeu
 C'o făcut pă gându meu,
 Să ruga veșina noastră
 Să-I facem fata nevastă
 Io rupsēi frunză de țef
 Și făcui pă voia ei. —

(Deneș Tocaciu.)

În biserică până când popa săvîrșește actul cununiei ochiul privitorului obicinuit să caute din când în când și în laturi, vede cum neamurile tinerilor însurățai se întrec în a face la „boloane“ (vrăji). Voi aminti și eu două din aceste, cari se deprind mai adeseori: O rudenie de-a mirilor lipește ceară curată de stup de hainile aceloră bombănind: „Doamne agiută! — Cum se lipește ceara, așa să se aprindă dragostea ntră iei — Și cum trag goangile (insecte) la mniere (miere), așa iei unu la altu.

Tot atunci o muere, care are ficior la țite, pe furis își desface pieptul și mulge un pic de lapte pe miri zicēnd:

„Cum i potcă (lipsă) la copil de mamă, așa să-i fie la mire de mireasă“.

(Nevasta Maria Pădurean, Vețel.)

V. E. Degán.

MISTER PETRE, COMEDIAȘUL.

Novelă de V. E. M.

În luna lui Iunie din anul 1873 au fost călduri dogoritoare, ca rareori altădată. Stradale modeste din orașelul Beiuș gemeau sub colbul de o palmă, caracteristicul până azi al Beiușului.

Să scâldau vrăbiile în colb, semn de ploae și tot nu ploua, iar colbul creștea, creștea mereu. Când ieșeau băeții dela gimnaziu, și vreunul își măgulea pretenul cu vre-un pumn după grumaz și o lua la fugă, n'avea decât să-și târăe picioarele răscolind colbul, ca

ostenite, frământau din greu glia binecuvântată, să dea roadă, ca să aibă toamna din ce să plătească dările și să mai rămână și de — palincă.

Femeile își aninaseră la brâu rochițele dealtcum scurtuțe, lăsând să strălucească în soare genunchii slăbuți și scorțuroși, tălpile desculțe, cu tină uscată pe ele. Fețele lor palide, arămii, moștenite din părinți pătimași, alcoolisți, se înbujuaseră de căldură într'o roșăță bolnavă — ofticoasă. Săpau tăcute, mo-

Sărutul din urmă.

să dispară din ochii lumii, învălit în nor de praf, ca zeii din mitologie. Nu-î poliție care l'ar fi putut descurca din vëlul des și nădușitor să-l aducă de guler la lumină. Venea ciurda de porci? Să întrepea comunicația. Veneau bivolițele, vacile, vre-o turmă de oi? Ce să-î faci, erai silit să întri în prăvălie la Gutmann, ori în cafenea la Hirschmann.

Era pe la săpatul al doilea. De amândouă părțile pe lângă drumul neglijat ce vine din spre Oradea-Mare, trece prin Pocola și strătaie Beiușul, săpau țarenii păpușoiul. Bărbați, neveste, fete, asudate și arse de soare,

roase, abea câte-un copilandru mai avea poftă de glume, dar văzând că nu prea i se trec, o lua cu glas trăgănat și întrerupt de respirații obosite pe câte-o doină supărată, așa cu jumătate gura:

„De ce maică m'ai făcutu,
M'ai făcutu, m'ai crescutu...”

Atunci cățelul ascuns în earbă își ridica plictisit capul și privea la el cu milă, cu limba scoasă de-o palmă și lăsată trândav într'o parte.

De odată s'a ridicat puțin pe labele dinainte, și-a ascuțit urechile, apoi a început să latre leneș, răgușit.

— Țiba, dihanie, — i-a strigat o babă, și toți au întrerupt, așteptând să vadă că ce se ridicase greoi pe drum.

Să auzia scârțâit văicăitor de roate neunse, plesniri de biciușcă, glasul lărmuitor și ne-armonic dela clopoțelele de alamă legate cu cingători late de piele la grumazul cailor.

Era o caravană curioasă. Trei cară încărcate cu fel de fel de pachete, grinzi, pânzături, prăjini și altele, trase de câte doi cai mari, slăbiți până la oase, cu bureți la picioare și cu șelele rănite de hamurile petecite.

— Comediesii, ni mă, comediesii — își strigau țarenii.

Și carele trecură greoaie spre Beiuș. Comediesii sdrențoși, lihniți, palizi, bărbați, femei, bășandrii, copilași mici, se uitau moros din vârful carelor unde se țuguiaseră, iar vizitiile plesnau din bice și indemnau caii cu strigăte asurzitoare. Câțiva bărbați mergeu pe jos, ascunși în umbra timpită a carelor, care trecea dincolo de șant.

Curgeau sdrențele de pe corpul lor uscățiv, cum se târaiau pe lângă care. Purtau pe cap căciuli incolore, de clowni ori de jockeyi, abea între crețe aflai vre-o rămășiță din culoarea originală, ca reminiscențe spalăcite.

Unul avea chipiu șterpelit dela cavalerie, unde servise, celălalt pantalonii de infanterie.

Își duceau ghetetele în mână, să nu se tocească.

Doi călușei, poni, slăbiți și murdari, erau legați de șerigla carului din urmă. Pășiau posomorâți și gânditori, lovind în zadar după muște, cu coada lor tăiată scurt. Din când în când loveau cu copita muștele de pe foale, ori își întorceau capul să dea după muștele de pe spate, și atunci frâul legat scurt îi smâcea brusc, iar ei își urmau posomorâți calea. Doi câni albi, lănoși, păseau grav, cu limba scoasă, căutând umbră când între roate, când sub picioarele cailor.

La marginea orașului s'au oprit să se curețe de praf. De aici până în piață mersul lor a fost un fel de mers triumfal. S'au văzut înconjuțați de o droaie de gură-cască, băeți nespălați, hamali, ba chiar și babe cărunte, și toți căscau ochii mari, ținând privirea țintă la oaspeții exotici, călcându-se unii pe alții.

Pe strada Orășii se făcuse un colb nepătruns, încât sërmanii comediesii tușiau de praful înghițit.

Ca să scape au dat zor cailor, dar copiii s'au luat și ei la fugă și așa praful s'a făcut și mai mare. În sfârșit au ajuns în piață.

La semnul directorului, un om gras, blăjin, sdrențos, toți s'au coborât și s'au pus îndată pe lucru. Unul s'a dus să înștiințeze autoritățile.

Directorul a făcut dintr'o privire planul. S'a pus stâlp într'un loc, ținând capătul unei

frânghii. Un altul a prins capătul celălalt și cu frânghia întinsă a plecat roată, lăsând urme de țăriță preserată pe colb.

În partea unde era să fie intrarea, au bătut doi pari și îndată au și întins o pânză murdară și ruptă, pe care se putea încă citi:

HYPODROME

CIRCUS

Giusepe Rivoli.

Peste-o jumătate de ceas era gata „circul“, un cerc ocolit de fâșii late și murdare, de pânză, neacoperit. Lângă circ un cort improvizat, pe seama personalului și pentru cai.

II.

Leana lui Onuț, căzuse în păcat. Să ai un copil nelegiuit, e rușine, dar rușinea trece, oamenii se dedau, însă rămâne năcazul, să ții, să crești din al părinților, fructul păcatului tău. Până îl ai, cu greu te măriți, așa că de l'ar lua D-zeu, numai bine ar face.

Așa se gândea Leana lui Onuț.

Altă zi era țîrg la „Beiuș“, Leana și-a luat în brațe copilașul de trel ani, și haida să meargă și ea la țîrg.

Avea adunați cam vre-o doi zloți, i-a legat în colțul năfrămii, să și cumpere ce va vedea bun, frumos și lesne, Meziazuul nu-i departe de Beiuș — abea-i de două asvârlite. Într'un ceas Leana, cu copilul în brațe, era în Beiuș.

Aici era lume multă, cât târgași, dar mai mulți holbași.

Era și o comedie, Să adunase lume multă la ușa ei, că era un buclucaș de om uns cu fărină pe față, cu căciulă țuguiață și cu un fund mare cât o ferdelă. Să strimba, rîdea, făcea de rîs și bătea într'o dobă mare. Un altul tot hodorigia pe românește, și striga lumea să intre, că nu-i scump, numai o pițulă. Leana s'a dus mai aproape, s'a îndesuit să vadă mai bine. Copilașul s'a spăriat și a început să plângă, dar Leana l'a mulcomit. Și s'a tot uitat Leana, multă vreme s'a tot uitat și a rîs de omul buclucaș, uns cu fărină pe față, care făcea șodenii, și se trudea să înțeleagă ce spune domnul celălalt.

Domnul acela se uita mult la ea, apoi într'un târziu o agrăi:

— Auzi lelițo, dă-mi mie copilul ăla!

— Ce-mi dai pe el? răspunse Leana, cam în glumă.

— Că ți-o plăti! Cât ceri?

Domnul nu glumea. Un om din satul ei, i-a șoptit în ureche: „Dă-l tu, și te scapă!“ Leana s'a socotit repede, și când domnul acela a chemat-o în lăuntru să se târguiască, a intrat rîzînd.

S'a trezit între comedieșii șugubeți, cum sunt ei.

— Cât ceri dară?

— 50 de zloți! a zis Leana ca să ceară mult.

Adă mâna! a zis domnul a cui era comedia.

Leana nu s'a gândit mult, ba rîdea încă și să bucura că scapă de copil și încă mai capătă 50 de zloți..

A dat copilul și nici nu l'a sărutat măcar. Un comediaș a luat copilul, care par'că preșimțea ceva și începuse să plângă.

Dar Leana nu-l auzia.

S'a uitat cu ochii schinteietori la bani, apoi i-a legat în năframă și a dat să plece.

— Mai stai! — i-a zis domnul acela. — Cum îl cheamă?

— Petre.

— De unde-i?

— Din Mezieș, D-le!

— De câți ani să fie?

— De trei!

— Bine, acum poți merge.

Leana a eșit găimăcită, și a luat-o de-auna cătră casă. Abea când a eșit din Beiuș și s'a văzut singură pe hotar, a început să plângă.

... „Că batăr de lași fi sărutat, până când l'am dat. . . . .

După ce a plecat Leana, directorul Giuseppe Rivoli a luat un călindar unsuros, l'a deschis la luna Iunie și pe pagina pentru însemnări a scris cu litere șovăitoare: *Petre Rivoli, Mezieș; com. Bihor, Ungaria, 1873 la 24 Iunie, de trei ani; 50 fl.*

A preserat scrisoarea cu năsip, a pus călindarul în puilul unei lădițe de sub car, apoi a eșit din nou afară, lângă omul cel îmbrăcat șod, uns cu fărină pe față, cu căciula țuguiată, care făcea șodenii și lucru rîde ris. . . . .

III.

Pe malul Dnieperului, aproape de izvoare și de Moscva, e Smolenscul.

Orășel vechiu, plin de amintirile marelui resbel și ale marelui Napoleon.

Era o dimineață frumoasă de August; turnul bisericeii „Sfintei Treimi“ strălucea în depărtare, iar steagul dela circ să legăna molatec, plictisit.

Era un fel de cort din scânduri, ca o cupolă, cu două intrări și la partea dinspre răsărit tot din scânduri, ceva garderoabe, grajd, și altele.

Deasupra, în vîrfurile coperișului tot de scânduri, era întărit pe o prăjină lungă steagul roșu-alb. Deasupra intrării era o pânză colorată, întinsă, și pe ea numele circului: *Circus Giuseppe Rivoli.*

După reprezentația succasă din preseară,

directorul Rivoli era bine dispus. S'a sculat în zori și a eșit înaintea circului, în lăuntru cărui diletanții osteniți dormeau duși. Giuseppe Rivoli nu îmbătrânise pare-că de loc în cești 4 ani din urmă. Acelaș grăsun, rumen, gălăgios.

Să uita mulțumit la circul destul de important, care-i purta numele.

— Hei, — se gândea el — unde eram eu acum 4—5 ani? Ce sărăcie mai duceam prin orașelele din Ungaria. În Dobrițin 'mă-au spart pânza de trei ori. În Kanija 'mă-au aprins circul. În Seghedin mi-l'a dus apa. Și totuși, totuși! Ei, dar acum! Uite! E tare, din scânduri, larg, și l'am asigurat. Și ce personal! Mister Howe, o! ce jockey, apoi clownul, un șuster din Trautenau, are haz mutra lui, par-că ar fi un sfânt văpsit dintr'o biserică rusească. Și Mister Petre, auzi frate, băiatul, s'a pus aseară pe câștigat de aplause, cât să crezi că'i jockeyul circului regal din Londra. Va duce-o la mult, Valachul. Ei, dar Fanny, calul de pompă, o! ce pași, câtă eleganță și ce dans. Baronul Varmacseff mi-a promis 5 mii de ruble pe Fanny. Ei, dar nu dăm noi pe Fanny!

Și Rivoli de fericit ce era, voia par'că să îmbrățișeze tot circul. Deodată s'a încruntat.

— „Nu-i permis să vadă personalul că sunt mulțumit. Nu! Eu rămân tot directorul strict.“

E timpul exercițiului și ficiorii dorm încă.

— Hei!! strigă el cu glas furtunos: „Hei, leneșilor, vă arde soarele pe burtă! sus, sculați că vîers Dnieperul pe voi; ei, ei...!“

Și tot circul s'a pus în mișcare...

Apoi au compus programul serii.

— Petre va pași la tot casul! a zis Mr. Howe.

— De ce? a întrebat Rivoli.

— D'apoi... aseară! Nu ați văzut ce ovații a primit băiatul?

— Poi, că da! Vom face să creadă orașul că n'avem alte puteri de cât doar pe micul Petre.

Va pași mâne!

Lui Rivoli nu-i contrazicea nimeni, dar de astă-dată a venit nevastă-sa:

— Tu mă știi Rivoli, baroneasa Ransky a trimis ciasul ei de aur să'l dau lui Petre, atât i-a plăcut băiatul.

— Așa?—? Atunci da...! și Rivoli i-a dat o „persecă“ lui Petre, care stetea de-o parte supus și isteț.

Apoi s'au început probele.

Au scos un pony alb și i-au dat galop, roată prin circ.

— Alle — hoppa — strigă Rivoli, și Petre s'a pus gata să sară pe cal când va galopa pe lângă el.

Era ușurel, elastic, Petre. L'a trenat de 4 ani încoace directorul Rivoli, l'a trenat așa cât bietului Petre îi era acru sufletul. L'au pus pe cal, atunci când el nici pe jos nu știa merge.

A căzut de zeci de ori pe zi, și atunci Rivoli îl plesnea și cu biciușca, încât dunga plesnei rămânea vinată pe pulpa orî pe coasta băiatului. Și iarăși îl puneau pe cal, așa fără frâu și fără șea. După călărit venea gimnastica.

Îl forțau până ce băiatul leșina. A zăcut odată din căzături 2 luni, odată 3 săptămâni când ș'a scrintit mâna, apoi când a trecut un cal peste el și i-a frânt o coastă, a zăcut 3 luni.

Era palid și subțirel băiatul, dar musculatura lui se dezvoltase abnormal. Să dedase cu reul și acum părea vesel. Ținea privirea isteată țință în ochii directorului, ca îndată ce acesta va striga comanda obicinuită de: Allé-hoppá, — să își ia avânt.

Rivoli plesnea mereu din biciușcă și căluțul galopa, răscolind praful de firez ce era preșerat pe jos.

Cu o săritură isteată Petre a fost pus în picioare pe cal. Ș'a pus mâinile pe șolduri și stăpân pe mișcările proprii, balansa măiestros, acomodându-se galopării calului. Au făcut mai multe exerciții, pe urmă au adus pe Fany, un cal superb, mare, și i-au dat galop în cerc.

— Allé — hoppá — striga Rivoli și Mister Petre, căruia îi sunase comandă, s'a uitat întrebător la directorul. Să sară el pe Fanny, când el așa-i de mic, încât îi poate trece pe sub foale în mers țanțos.

Răspunsul directorului a fost o lovitură de biciușcă, încât bietului Petre îi eșiră lacrimile. Știa ce însemnează asta, s'a pus dăci gata să sară pe Fanny. După două plesnituri de bici Fannyi ș'a iuțit galopul. Petre tremura. Când a sunat a doua-oraă comanda, ochii lui s'au împăingeniți, s'a avântat odată, a prins cu mâna stângă coama calului și pe o clipă a rămas atârnat așa, căutând zadarnic să se apuce și cu mâna dreaptă. Fannyi, care galopa, și-a încurcat picioarele dinainte cu a-le lui Petre și el a sburat la 3 pași depărtare, rămânând lat pe năsip.

Biciușca directorului l'a ajuns. Petre a oțtat dureros și a încercat să se ridice, dar n'avea putere. Atunci l'a ajuns a doua lovitură.

Băiatul ș'a adunat ultimele puteri și s'a ridicat clătînându-se.

Spre norocul sërmanului Petre, Fanny începuse să dea semne de nesupunere, și până când Rivoli ș'a pus cu biciușca să-o reguleze, băiatul s'a mai recules. — Allé — hoppá — a răsunit de nou comanda.

Ochii lui Petre ear s'au împăingeniți, — ș'a luat avânt, dar cu o clipă prea târziu; a scăpat coama din mână și a lunecat sub cal.

Fanny a sărit peste el, puțin a lipsit, să nu-l atingă pe Petre copitele dîndărăt, dar au fost cu mult mai amare loviturile directorului Rivoli.

— Allé — hoppá — a strigat el de nou și Mister Petre ear ș'a luat avânt.

IV.

Scriau 1890, când în Torino s'a întâmplat că un cal, în decursul dresării, l'a lovit așa de rău cu copita pe directorul Rivoli, căt sërmanul a stat 5 zile în pat. Anunțurile, plachetele spuneau că din cauza acestui accident reprezentațiile vor fi dirijate de Mister Petre Rivoli.

Bietul betrân, directorul Rivoli, s'a sculat, nu-i vorbă, — după 5 zile, dar de atunci nu s'a simțit bine. Cum venea vremea de ploaie, începea să-l doară coastele, căt nu era bun de nimic. Atunci toate afacerile circuitului cădeau în sarcina lui Mister Petre.

Spunea adese-ori Rivoli, că dacă va muri el, Petre va prelua conducerea circuitului, până va trăi nevasta, apoi va fi însuși stăpân.

Că tare-l plăcea pe Mister Petre, personalul întreg.

De alt-cum era favoritul publicului; punctul lui din program nici odată nu rămânea neaplaudat. Și era cunoscut în toate părțile ca o putere de prima calitate în circ.

Giuseppe Rivoli era mulțumit de succesul ce l'a avut prin Mister Petre.

Spre toamnă s'au dus pentru câteva reprezentații la Stralsund. Ahea au sosit aici, și bătrânul director a început să se simțească rău. A venit un medic, l'a căutat cu de-amănuntul și i-a dat ceva leacuri.

Când a eșit i-a spus însă directoarei că toate s'au sfișit. Și într'adevăr peste alte două zile starea lui Giuseppe Rivoli era atât de desperată, încât nu s'au dat reprezentații. Insuși bolnavul își simțea sfârșitul.

Și-a spus dorința că ar voi să vorbească singur cu Petre. Băiatul a venit la patul bolnavului și ochii lui lăcrimau de durere.

„Petre, — a zis bolnavul — tu nu știi încă ceea ce voesc să-ți mărturisesc acum. — Am greșit poate în contra ta, dar poate ți-am făcut și un bine. D-zeu știe.

Era prin 1873. — Atunci eu eram sërac și năcăjit. Aveam un circ hârbuit, de acele cărora noi le zicem „potârnică“, — și mergeam cu el prin sate mai mari și prin orașe mici.

În Ungaria, într'un orașel de lângă Oradea-Mare, am dat mai multe reprezentații la un țîrg. Știu că erau călduri mari și o secetă ne mai pomenită. Dinaintea circuitului ștetea o țărancă tînără cu un băețel în brațe.

Am cerut să-mi vindă băiatul și ea mi l'a vindut cu 50 florini. Băiatul acela era tu Petre. Eu te-am crescut și te-am trenat. Nu știi, știe D-zeu, bine am făcut ori rău. Tu imi ești drag Petre, și mă vei jerta.

S'a făcut liniște. Petru își simțea capul amețit și greu, pe urmă a început să plîngă.

V.

Dorința de pe urmă a directorului Giusepe Rivoli nu s'a împlinit. Directorița a dizolvat cercul și a vîndut tot ce se ținea de cerc, apoi s'a retras la viața liniștită, în Genf. Mister Petre s'a angajat la Cercul Regal din Dresda, pentru leafă de 4 mii de franci pe an.

Dar nu mai era cel de mai înainte. Muștră de o singură gândire, își împlinea mecanicește datorințele.

Mărturisirea directorului, pe care îl ținea de părintele său și îi purta numele, l'a sguđuit puternic.

Să simția străin în meseria lui și adeseori se vișa că e țeran și că lucră cu sapa, alătura în brazdă, lângă mamă-sa.

Nu știa de-a bună seamă uręște oare pe ființa aceea fără suflet, care l'a vîndut, ori o iubește cu focul iubirei de mamă al aceluia, care nu ș'au cunoscut mama.

În fine s'a decis să știricească dacă mai trăește oare? Oficiul notarial, la care s'a adresat, i-a răspuns că trăește o femeie săracă și părăsită în Meziș, com. Bihor, lângă Beiuș, despre care se spune că și-ar fi vîndut băiatul nelegiuit unui director de cerc care era la țîrg în Beiuș.

E tare sêracă și bolnavă, lucrează în sat cu ziua. Inima lui Petre s'a torturat la știrile acestea.

Încă în aceeași zi a trimis mamei sale 200 de franci prin oficiul notarial.

Notarul a chemat pe Leana la sine.

— Ascultă Leano, — pare-ți rău că ți-ai vîndut băiatul?

— „Lasă-mă d-le, rogu-te lasă-mă nu mă mai amări. Destul de tare m'a ajuns blăstêmul; . . . și a început să se bocească.

— Uite Leano, — ficeorul tîu s'a făcut domn mare, și îți trimite din țara nemțescă 100 de zloji. Ajută-te cu ei și roagă-te lui D-zeu să te ierte!

Leana a rămas găimăcită și nu știa vi-sează ori și-a perdut mințile.

Dar peste două zile a venit la notarul să-și scrie carte ficeorului, că: „Dumnealui“, dacă poate, să vie batăr pe o zi să-l vîd, că doară mi s'a mai ușura păcatul“ . . .

Notarul a făcut cartea. Peste o săptămână Leana a primit 200 de florini dela ficeorul său, cu răspunsul că nu poate veni, și că nu poartă dor de o mamă fără suflet ca și ea . . . . .

VI.

De după Vlădeasa eșise luna, galbenă ca un gălbiniș de ou, rîvîrsând raze de aur peste vîrfurile cernut cu omăt al

Vlădesii și al Biharei și peste câmpia troenită dela Beiuș până la Vașcău.

Neaua strălucea schimbând colorii nedeslușite ca bobii de roauă în razele soarelui, și scârțăia răutăcios sub pașii grăbiți ai drumetilor.

Din când în când ieșea din Beiuș câte o sanie trasă de cai mărunți, de munte, iar în dricul saniei se sgribulisă țeranii în cojocul lor din piele de oaie.

Apoi s'a auzit șueratul-signal, al trenului ce sosea dinspre Orade.

În gară s'a făcut puțină mișcare, trenul s'a oprit și câțiva pasageri s'au dat jos luând'o repede spre oraș.

Era și un străin, și părea de tot neorientat.

De odată s'a îndreptat spre un domn, care stetea lângă intrare și părea că așteaptă pe cineva.

— Sunteți d. Notar? întrebă străinul nemțește.

La răspunsul afirmativ cei doi domni și-au strîns mîna prietinește.

Era Mister Petre.

— Vă mulțumesc că m'ați așteptat, zise el, apoi s'au dus la trăsura.

— Mai trăește? întrebă el după ce s'au suit, și trăsura a luat-o spre Meziș.

Reverie.

— Da, însă e la cele din urmă. Nu va duce-o nici trei zile. Te pomenește mult, și spune că nu poate muri până nu o erți. Totuși ar fi bine să intri la ea, că în urmă, tot mamă ți-a fost, și ea nu știa ce face, când te-a vândut.

— Nu,—asta nu voi face-o;—zise Petre. M'am hotărât, și eu nu îmi schimb hotărârea. Mă doare mult, dar, nu pot face alt-fel. O mamă de sus îmi arată par-că cea-ce am să fac. Un glas tainic îmi spune, că *marele păcat* terbuie ispășit.

Voiam să o văd, de acea am venit. Ea nu trebuie să știe, nu-î iertat să știe că eu am fost aici.

O privire prin fereastra luminată, o privire, atâta-î totul, și iară-și voi pleca. Te rog încă odată să păstrezi taina.

— Eu nu te pot constrînge dacă nu voești. Una știu și eu, atâta, că e crudel ceea-ce faci. Ce dureri va avea sërmana dacă va auzi din întîmplare că ai fost aici, dar nu ai intrat, fără ai privit prin fereastră.

— Așa terbuie să fie! zise Mister Petre, scurt.

Era după miezul nopții. Luna era sus, pe la mijlocul cerului, când s'a oprit trăsura, cam la 100 de pași dela sat. Aici s'au dat jos, și au luat-o pe o căraruse spre sat.

Din capul satului a treia casă, era casa Lenii.

Prin fereștrua joasă răsăteau razele chinuite ale luminării de seu, tremurau puțin lângă parcan și se perdeau în lumina lunii.

În vatră ardeau molatec câți-va tului și coceni, și lelea Rachila îi rînduia cu cleștele. Motanul ghemuit la gura vetrii torcea nepăsător, iar în pat sub cearceaf de pânză și sub țol de lână zăcea Leana, galbenă și slăbită de mult ce bolise.

De câteva zile îi era tot mai rău. Lelea Rachila o străjuia ca prietenă cu care fetiseră deodată.

De cu seară au fost lăsat-o ferbințelile și a fost ațipit.

A dormit până mai nainte, când au prins-o din nou fierbințelile. Era mai fără astîmpăr ca până aici. A început să vorbească aiurând, vorbe fără legătură, apoi a început să dea cu mâinile în aer. Avea vedenii. Lelea Rachila s'a pus pe marginea patului să o mulcomească.

— „Iată-l, zicea bolnava; vine, vine. El este, Pêtruțu meu, el vine la mine să mă mai vadă odată. Dar uitați, el e mănios... supărat. Vine dar să uită urît la mine. Nu mă poate ierta, nu, și eu sunt păcătoasă..... Ah!..... iată-l.....

Mister Petre s'a fost apropiat încet de fe-

reastră. Când a privit în odaie, Leana ședea pe pat și ținea brațele întinse cătră fereastă.

Auzia glasul ei dar nu știa românește și nu înțelegea. A văzut pe Rachila cum se lupta s'o fie în pat, de oare-ce credea că Leana aiurează.

Dar el a înțeles că mamă-sa l'a văzut pe el de departe, cu ochii sufletești.....

A fost o clipă sfâșietoare.

În inima lui Petre sa desvoltat o luptă grozavă, s'a cutremurat, pe urmă luând o hotărîre repede a luat-o la fugă spre trăsura.

... Să duce... să duce... Petre!... Petre! de ce te duci? strigă Leana desperată, pe urmă a dat un țipet sfâșietor și a căzut pe perne, leșinată.

Caii fugeau în galop și Mister Petre întruna striga să mîne mai repede. Luna ridea bațjocitor pe cer și lumina drept, fața stranie a lui Mister Petre. Notarul nu putea să'l domolească. Pe urmă l'a lăsat în voia lui și sta tăcut în trăsura. Omătul scârțăia înțepător sub roate. Au sosit la gară și Mister Petre, a plecat cu trenul de dimineață spre Oradea-Mare iar de acolo spre Dresda.

VII.

Când a leșinat Leana, Rachila a crezut că a murit și că sbuciumările de mai înainte au fost lupta cu moartea.

A pus țolul peste Leana, pe urmă i-a pus luminarea la cap. — A făcut cruce peste pat, — a zis „D-zeu s'o ierte!“ — și s'a dus să scoale vecinii... — Cum au și lăsat-o pe ea singură lângă Leana? —

* * *

Leana s'a trezit și s'a văzut singură în casă. A văzut luminarea la cap și a trântit-o la pământ. Apoi a eșit așa cum era în cămașe numai și a luat-o la goană spre Beius.

A răsbatut-o frigul, dar ea ardea. Ometul scârțăia sub picioarele ei desculțe iar din spre pădure se auzia un urlet de lup flămând. — Ce-î păsa ei?... Vedea în cale pe feciorul său, frumos, frumos, cum a fost tată-său și el îi tot făcea semn să alerge după el.

Și Leana alerga tot mai tare, tot mai tare. — De-odată a văzut ceva în drum și s'a oprit pe o clipă; urletul de lup flămând s'a auzit aproape. Leana a pornit cătră el. Îi părea că-î domnul acela de la circ și că-î cere copilul. A strîns pumnii și s'a aruncat năvalnică asupra lupului. A fost o luptă scurtă. Peste câteva clipe nu se auzea decât clonțaitul dela două fălci băloase, cum rup întâi în carne apoi bat repede, repede și lacom.....

ILUSTRATE.

Sunt doi.

Li aud adese capacitându-se reciproc, dar nici odată nu i-am auzit așa deslușit, ca în seara aceea.

Cum era Sâmbătă seara, plec la birt să cinez. În sfârșit cât de sêrac să fi, totuș măcar Sâmbătă seara trebuie să poți face seamă de o cină caldă la birt. Ales când birtul e de a doua mână.

Ieau o halbă și dau cu ochii peste lista de bucate. Sunt momente în viața omului, când luând lista asta în mână, te uiți mai întâi la preț și numai pe urmă dai cu ochii și de bucate. Scriitorul acestor rînduri încă trecea prin astfel de „momente“ în seara aceea. Căci ce haz are, mă rog, să ieai pe rînd bucatele cele scumpe — să-ți faci iluzii deșarte — și pe urmă tot să rămâi la cele ieftine? Mai bine te uiți la preț, să știi cu cine ai a face, omițînd cu democratică mândrie prețurile, cari întrec o coroană...

Isprăvisem cu cina și fumam liniștit, în vreme-ce cu mâna stîngă îmi număram parafele din busunar. Vedeam eu că de o halbă nu mai pot face seamă, dar un „șnit“ tot aș mai putea eu chivernisi.

Atunci numai mă pomenesc, că o fetiță de vre-o patrusprezece ani, sê apropie de masa mea și-mi oferă niște cărți postale ilustrate. Era sărăcuț îmbrăcată, de-o paliditate bolnăvicioasă, cu ochi albaștri și bucle castanii.

Poftim ilustrate!...

Chiar era s'o îndepărtez cu un gest, când unul începe a-mi vorbi. Știți unul, din ce-i doi, de cari pomeniam mai sus.

— Ești sătul acum, îți șade bine s'o alungi pe biata copilă, fără să-ți dai seama, că ea poate rabdă foame de ieri. Alungă-o, e foarte frumos din partea ta....

Rușinat de dicția asta lăuntrică, fac semn copilei să sê apropie.

În vreme-ce răsfoiesc printre ilustrate, o întreb dacă are părinți.

Ea începe mașinal:

— Tata a murit... mama e bolnavă.... frate-meu mai mic e epileptic....

De câte-ori mai auzisem formula asta mincinoasă!

— Vezi, eu știu că mințești. — De ce nu-mi spui drept?

Copila sê incurcă, sê roșește și ochii i-sê umplu cu lacrimi.

— Mă rog...

— Știu eu, că așa ți-au spus de acasă, să zici, dar spunem drept.

Și ea își pleacă capul în pămînt, își mușcă buzele și abia într'un târziu îmi spune:

— Suntem foarte sêraci... dar n'am fost totdeauna așa...

O măsurați odată cu privirea și m'am convins, că spunea adevêrul.

Ochii ei inteligenți, trăsurile-i fine, în sfârșit înfățișarea ei întreagă mărturisă de o potrivă, că copila asta frumușică și palidă — „n'a fost totdeauna așa.“ În sêrile lungi de iarnă va fi adormit în căldura pernelor moi; mamă-sa îi va fi făcut cruce preste perne și o va fi acoperit earăș cu plapoma, când sê sbătea în visurile ei de copil... Toți o alintau și ea era așa de răsfețată și de zburdalnică. Un „student de a VII clasă gimasială“ va fi scris versuri pe tema ochilor ei albaștri — și ea le cetia și le arunca rîzînd...

Acum?... Cu ghetele sparte tremură pe asfaltul podit de nea, aleargă din cafenea în cafenea cu ilustrate, să poată duce acasă o bucată de pâne și câțiva cartofi fripți... și adoarme sgrebulită pe o mână de paie, în vreme-ce crivêțul zugrăvește pe geamuri visele ei de copil nenorocit în flori de ghiată... Visul nenorocitorilor: flori de zăpadă! Și studentul de oare când, care azi iscălește, poate, cu multă gravitate: „student în drept“, nu mai visează de ochii ei albaștri.... O fată sêracă nu mai e motiv pentru poezii lirice; cel mult pentru pictori....

O rog atunci:

— Alege-mi d-ta domnișoară câteva.

Cum a trăsărit sêrăcuța, când i-am zis „domnișoară“! De când nu-i va mai fi zis nimeni vorba asta!

Zimbește sfiicios:

— Nu am așa frumoase de ales....

— Dar totuș, te rog, alege-mi.

Le iea odată până în capet, le mai iea odată și abia în urmă sê determină să-mi alegă trei.

I-le plătesc, gândindu-mă, că în sara-asta, o să mă mulțămesc fără șnit.

Abia s'a dus însă palida *Mignon*, când mă pomenesc că *celalalt* — știți *celalalt* din cei doi, de cari pomeniam mai sus — începe la mine câtrănit:

— Ești un dobitoc! Ce lipsă aveai de ilustratele astea proaste? Vrei să faci pe marinimosul? Frumoasă mărinimie! Ales, că e vorbă de o frumușică cu ochii albaștri. Te-a mințit, nătângule, n'o vezi cum zîmbește de cu zor domnului ălu' gras dela masa din colț?.. Nu vezi cum îi cuprinde talia, și ea nu se împotrivesc?... Nu vezi cum îi șoptește la ureche?... De ce nu i-ai sărutat mâna măcar, căci vezi domnul ăla îi săruta gura... Zău ești marinimos, ești poetic, al dracului de poetic... te felicitez.

Și auziam cum *celalalt* rîde, a batjocură. Pe urmă adaugă:

— Mi-ar plăcea numai să știu, că ce vei dejuna mâne.

Nu știu cum, dar de câte-orî vorbește vre-unul din ei, totdeauna mi se pare, că are dreptate. Nu amândoi de-odată, ci fie-care succesiv.

Acum îmi era necaz, de ce mi-am dat banii și de ce, m'am lăsat așa de lesne amăgit.

Dau să-mi număr paralele sub masă, și spre marea mea bucurie constat, că aveam cu două coroane mai mult, de cât credeam.

— Chelner un șnit.

Șnit-ul ăsta l-am cerut nu într'atăta pentru mine, cât mai vartos pentru *celalalt*, care din fire e materialist.

Incetul cu incetul revolta i-se potoli.

Dar în curând mă pomenesc cu un bătrân înaintea mea:

— Poftim ilustrate!

L'am depărtat c'un gest.

Celalalt zîmbia cu satisfacție:

— Corect! Doar nu vei ține în spate toți sērântoșii, când însuți ești sērăc.

Fumam liniștit, în speranța că acum i-am mulcomit pe amândoi.

Ce amăgire!

Când îl țineam împăcați, aud în lăuntru meu șoapte tot mai pronunțate, până mă pomenesc eu o gălăgie. *Celalalt* tăcea satisfăcut, dar cel-dintîi ajunsese earăș la suprafață:

— Frumos! Alungi pe bătrânul neputincios cu un gest de suveran. Nu-l vezi cum se uită de lîhnit la restul de mîncare din farfuria ta? Dacă ar lua înfățișarea favoritei tale de mai înainte — cu ochi albaștri și cu păr buclat — ai fi mai bun, de inimă? Ai? Asta va să zică mărinimie? Merci...

Celalalt mormăia liniștit:

— De-a fi șnitul și mergi acasă, nu mai ascultă la fleacurile lui!

Stam nedumerit și poate *celalalt* ar fi eșit blruiitor, dacă nu mă scotea din sărute gestul

brusc, cu care domnul cel gras dela masa din colț, îi dete drumul bietului bătrân. Sērmanul! Ce încurcat își cerea scuze și cu câtă grabă își aduna ilustratele, ca să plece.

Îi fac semn să se apropie, dar nu mă observă.

Cât de cinstită era înfățișarea acestui biet bătrân! Curățel, cu barba albă pieptănată frumos, cu plete cărunte... sērmane plete venerabile, unde ați ajuns!

Îi fac din nou semn, dar nu mă observă nici de astădată și trece în odaia de alături.

Un adănc sentiment de mahnire mă ia în stăpânire și mă îndeamnă să-l urmăresc cu privirea.

Chem un *piccolo* și-î spun să mi-l aducă.

Bătrânul își netezește mustațele și vine în pripă. Îmi face un compliment adănc (cât de rușinat eram în fața lui!) și mă întreabă:

— Domnul poruncește ceva?...

— Mi se pare, că ai nește ilustrate, să vedem...

Și în vreme ce răsfoiam prin ele, îl întreb:

— Cum ajungi d-ta, la vîrsta asta să vinzi ilustrate?...

— Mă rog... am fost la armată... m'am rentors cu un picior de lemn... de lucru nu mai sunt bun... ce se fac... să cerșesc mi-e rușine...

Și ochii lui de-un albastru spălăcit, se umplu de lacrimi.

Cum stă drept și marțial în fața mea, îmi reamintește pe militarul voinic, plin de vieață... Știea oare feciorul voinic și țanțoș, că la bătrânețe are să știe drept și marțial înaintea unui băiețandru, ca acesta să se îndure și să-i cumpere ilustrate de câțiva cruceri?...

Abia se duse bătrânul, când *celalalt* isbucni earăș cu mult necaz:

— Bravo! Ești adevărat Mecenat. Dacă nu erai tu cu cei zece cruceri ai tăi bătrânul ar fi murit de foame. Trebuie să existe în lume și dobitoci de tagma ta, altcum leneșii și paraziții n'ar avea încătrău; ar trebui să muncească și ei. Dar nu vezi tu că bătrânul tău venerabil era beat? N'ai simțit duhoarea de alcool? Urmărește-l și convinge-te, că de-a-dreptul în cărciumă se duce. Are să închine, la sigur, un păhar de rachiu în cinstea ta...

Cel dintăi mă liniștea:

— Nu-l ascultă; bătrânul e om cinstit, și-ai făcut pomană cu cei zece cruceri.

Și din vorbă în vorbă ei se pornesc la ceartă.

Și asta așa merge în totdeauna și pretutindeni.

Nu pot scăpa nici-odată de hărțuiala lor; nu fac un singur pas în vieață să nu-l aud chemându-mă unul în dreapta, *celalalt* în stînga.

Și de aceea sunt totdeauna zăpăcit, și nu știu în cătrău anume să o ieau, ca să scap de povețele și de gâlceava lor fără de sfîrșit.

Simin.

FAUST

— de G. E. Lessing. —

Legenda despre Faust a fost prelucrată de sute de indivizi cu mult înainte de marea dramă a lui Goethe. În literatura germană Lessing este primul, care a voit să-i dea o formă adevărat dramatică. S'a și ocupat doi ani cu acest subiect, fără de a-l da vre-odată. A apărut un „Faust“ anonim, care s'a atribuit lui Lessing. Intreaga compoziție însă dovedește, că nu e a lui, decât o singură scenă, care se deosebește mult de celelalte. Această scenă e de Lessing și e una dintre cele mai frumoase scene ale dramaturgiei germane. Faust

cere să-i vină cel mai sprinten spirit al iadului, pe care să și-l ia în serviciu. Apar deodată șapte spirite, dintre cari Faust are să-și aleagă unul. Iată scena întreagă.

Faust: Voi, sunteți iuțimea iadului?

Spiritele: Noi.

Faust: E deopotrivă a voastră iuțime?

Spiritele: Nu.

Faust: Și care e cel mai iute?

Spiritele: Eu.

La spălat de rufe.

Faust: Minune, că dintre șapte draci sunt numai șase mincinoși.

Faust: Imi trebuie să vă cunosc mai de-a-proape.

Spiritul I: Să poate. Cândva!

Faust: Cândva? Cum o înțelegi. Știu și draci! predica despre căință?

Spiritul I: Da — celor încăpăținați. — Dar nu ne opăci.

Faust: Pe tine cum te chiamă și cât ești tu de iute?

Spiritul I: Mai iute ți-aș putea-o dovedi, decât răspunde.

Faust: Ei bine. Privește. Ce fac acum?

Spiritul I: Treci repede cu degetul prin flacăra luminii.

Faust: Și nu mă ard. Te du și tu și treci de șapte ori așa de iute prin flăcările iadului și nu-ți arde pielea. — Tu taci? — Nu pleci? — Să știu și draci! lauda? — Da. Da. Nu este așa de mic păcat, pe care voi din mână cumva să-l lăsați. — Al doilea, cum te chiamă?

Spiritul II: Chil, pe care limba voastră trăgănată îl botează: săgeata pestilenței.

Faust: Și cât ești tu de iute?

Spiritul II: Ce crezi, că sunt nedemn de numele ce-l port?

Faust: Atunci te du; slugește medicilor. Cu mult prea-ncet ești pentru mine. —

Faust: Al treilea, — te chiamă —?

Spiritul III: Mă chiamă Dilla; și-ale vânturilor aripă mă poartă.

Faust: Și tu al patrulea?

Spiritul IV: Mă chiamă Iutta, căci lunec pe razele luminii.

Faust: O voi, a căror iuțeală în margine de numeri o poți cuprinde. Nemernicilor!

Spiritul V: De-a ta mânia nu-ți învrednici. Ei sunt numai solia Satanei în lumea cea trupească: iar noi în cea spirituală. Pe noi mai iuți ne veți afla.

Faust: Tu ce iuțeală ai?

Spiritul V: Ce-o are gândul omenesc.

Faust: Aceasta e ceva. Nu-s însă în totdeauna iuți ale omului gândirii. Nu, când vorbă este de drept sau de virtute. Ce leneșe-s atunci. Tu poți, când vrei, iute să fi; dar cine-mi garantează, că în totdeauna vei voi? Nu, în iuțime atât de puțin mă încred, precât în mine, trebuia încredere să am. Ah! — Ia spune-mi tu a ta iuțeală.

Spiritul VI: Sunt iute ca și răsbunarea răsbunătorului?

Faust: Răsbunătorului? A cărui răsbunător?

Spiritul VI: A celui puternic, a celui îngrozitor, care singur se răsbună, căci deliciu îi este răsbunarea.

Faust: Drace! Cârtești; căci ved, că tremur te cuprinde. Iute, zici tu, că ești ca răsbunarea lui — era să-i zic pe nume. — Nu, să nu-l mai amintim aci între noi. — Să fie oare iute răsbunarea lui? Iute? — Și eu mai am încă vieată? Și mai păcătoesc?

Spiritul VI: Și faptul, că te lasă să păcătuiești, e răsbunare.

Faust: Și un drac să vie, aceasta să mă învețe?! Dar astăzi abia! Nu, nu-ți iute răsbunarea lui; și dacă tu nu ești mai iute, decât răsbunarea lui — te du. — Și cât ești tu de iute?

Spiritul VII: O tu neîmpăcate muritor de nu îți sunt nici eu destul de iute —

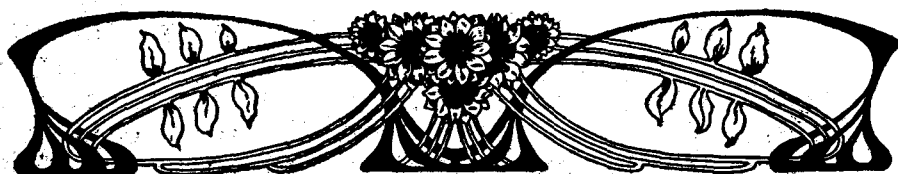
Faust: Spune, — cât de iute?

Spiritul VII: Nici mai mult, nici mai puțin, decât e trecerea din bine la rău.

Faust: Haha! Tu ești al meu! Ca trecerea din bine la rău! — Da, aceasta este iute. Nimic nu e mai iute. — Departe de aici, voi melci ai iadului. — Departe. — Ca trecerea din bine la rău. — Da, aflat-am singur cât este de iute. — Am aflat. —

Trad. de Sebastian. —

Orpheus

DORINȚĂ.

Departeaș vrea de-aici să vî
 În alte lumî senine,
 În dimineața de Florii
 Să mă cunun cu tine.

Să ne-așezăm în satul nost,
 S'avem în deal o casă,
 Să fiu cel mai cuminte 'n sat
 Și tu cea mai frumoasă.

Să vie și mama la noî,
 Că 'y necajită tare,
 Să aibă tichn'un an orî doî
 Orî cât pămînt mai are.

Și să trăim acolo'n munî
 De cât traî avem parte,
 Eu sara să-mî adun sătenii
 Și să le spun din carte:

Că sunt din neam împărătesc
 Din țară depărtată,
 Că doară și pămîntul ăst
 Era al lor odată . . .

Și că azi oamenii 'nvējaî
 Așteaptă să se nască
 Un mare crai împărățesc
 De legea românească.

Copiiî noștî tu să-î înveî
 Credeul . . . Născătoarea . . .
 S'ajung să-î ved cîntînd pe toî
 În strană, sərbătoarea.

Atunce împăcat cu rostul
 Acestei lumî deșerte,
 Să mor, să-mî zică satu 'ntreg:
 Că Dumnezeu să-l ierte!

Și popii nost din întîmplare
 Vre-un oaspe-atunci să-î vie;
 Pe cine 'ngropî părinte azi?
 — Pe-un om de omenie! . . .

Octavian.

CRONICA.

Adunarea generală a societății pentru crearea unui fond de teatru român. s'a ținut—după cum am amintit în numărul trecut—in Bistrița în zilele de 7 și 8 Sept. n. a. c.

Bistrițenii au primit cu adevărată dragoste românească pe oaspeții sosiți. În ședința primă s'a cetit raportul general și al cassarului.

Cel mai mare interes l-a deșteptat raportul și propunerile comitetului în chestia modificării statutelor societății și a măsurilor de luat în vederea înființării teatrului român. Raportul acesta, care se abate dela hotărîrea de a schimba statutele, constată faptul, că și în cadrul statutelor de acum societatea putea

pune în lucrare acelea mijloace, cari să pregătească înființarea teatrului nostru.

Nou alesul director al gimnasiului din Năsăud, d. *Ioan Păcurar* a ținut o conferință despre artă. În a doua zi s'a cetit disertațiunea d-lui *Dr. Valeriu Branisce*: „Cum jucăm teatru?“, ear d. *Dr. Iosif Blaga* a întretinut publicul cu o conferință din domeniul artei dramatice. Adunarea peste tot a avut un succes strălucit.

Tolstoi în România. Cel mai mare scriitor rus în viață, Leon Tolstoi escomunicat fiind de sfîntul sinod, voește să părăsească Rusia și să se stabilească definitiv în România. Să vestește că în 28 Septembrie va sosi în Sinaia, unde va fi prezentat reginei Elisabeta. Iarna o va petrece în București, iar vara în roman-

ticul sat din apropierea Sinaiei, Poiana Țapului, unde i s' va clădi o simplă, dar comodă vilă. Tolstoi de multă vreme corespundează cu regina Carmen Sylva, pe care-o stimează foarte mult.

BIBLIOGRAFIE.

Teoria asigurărilor asupra vieții de Ioan I. Lăpădatu.

Domnul Lăpădatu, muncitorul nostru coleg, a dat la lumină o publicațiune valoroasă, care are menirea să vulgarizeze știința asigurărilor pe viață.

După istoricul asigurărilor, d-sa cu un frumos aparat științific, face teoria matematică asupra asigurării pe viață, a unei, douor și mai multor persoane.

Cartea, fiind una din cele puține ale ramului acestuia, azi la ordinea zilei, merită atențiune deosebită.

Stilul înalt și metoda tractării, inaccesibile oricui, impun cartea exclusiv interesului clasei culte și specialiștilor.

*

Anuarul V, al societății pentru fondul de teatru român pe anul 1901—1902, publicat sub îngrijirea secretarului societății Dr. Iosif Blaga, în partea literară cuprinde:

1) Discursul președintelui societății, d. Vulcan, ținut la adunarea generală din Șimleu.

2) Un capitol din activitatea diaconului Coresi, disertație cetită tot acolo din partea d-lui Nicolae Sulică, prof.

3) Mișcarea teatrală la noi în anul 1901, de Dr. Iosif Blaga.

4) Societatea teatrală G. A. Petculescu (Aduș la istoria primei societăți teatrale române ambulante din Transilvania, Ungaria și Bănat) de Dr. Valeriu Braniște.

5) Teatru ca mijloc al culturii, disertație de Ioan Budișan.

Biografia (din cartea de aur a membrilor fondatori).

6) Cestiunea teatralului la noi de Ioan Scurtu.

Cuprinsul preste tot e bogat și feliurit; anuarul s' recomandă de sine.

ILUSTRAȚIILE NOASTRE.

Sărutul din urmă de Guillon. Aruncați de furtună în mijlocul mării, fără nădejde de scăpare, răătăcesc purtați de furia valurilor nemiloase.

Urgia potopului s' ntețește, valuri cât munții cuitropesc luntrea și ea în clipele din urmă își perde conștiința. Ear' el în durere nebună ne-vrând s'o lase pradă furtunei și sfășind hainele de pe ea, în luptă desperată cu apele — depune ultimul sărut pe buzele ei nesimțitoare.

Reverie. (Pictura lui Adolfin Hermann). O cuprinde dorul pe frumoasa orientală. Prinde mandolina și cu degetele-i gingașe scoate din strunele instrumentului o arie, care mână în mână cu doru-i fierbinte s' îndreaptă spre „el“, spre Făt-frumosul cu ochii mari și limpezi, care i-a șoptit odată o vorbă fermecătoare. Priviți-o cu băgare de samă și din ochi îi veți ceti o poveste lungă, lungă și duioasă.

La spălat de rufe. „Da mai țineți minte, dragile mele, ce era s' pătesc azi-vară... și de ce?... Auzi, dragă, par'—că n'o știa tot satu! Ori nu spusese Maria Onului la toată lumea: că-i una așa și-așa, că Radu chiar i povestise soru-mea câte și mai câte de ea... Și-apoi nu știi, draga mea și-a lui D-zeu, că Vuța Lenii o făcuse la Florii de două parale..? Să mă dea ea pe mine la lege.. că ce-am spus dreptul.. he-hei, stai fă, că nu ești prăsită în ceasul ăla! Acum eacă—to c'a ajuns la vorba mea! Uite să nu-mi ajute D-zeu — vorbă mare zic — de n'o fi văzut-o Nafe-al nostru cu copilu în brațe, pe bulvard..... Tiii da zdravănă fată are și Măria Grecului... Curat vorba aia: „Ce naște din pisică șoareci mănâncă?..“

Și-așa cu treanca-fleanca și nimica trece vremea și spală rufele, fără să obosească.

POȘTA REDACȚIEI.

Pygmalion. Omitând versurile mai neglijite, le dăm numai pe cele frumoase din „Toamnă“, ca să te convingi, că d-ta știi scrie și frumos, când... vrei.

De jalea codrului plâng
Și de jalea codrului
Codrului pustiuului,
Da mai mult de jalea mea
Mi s' rupe inima.

Iară speranțele mele
Vor înmormînta cu ele
Ai mei două-zeci ani tineri
Pedepsiți de Sfînta Vineri
Ca să nu li s'implinească
Nici o poftă tinerească.

Și deaceea 's trist la gând
Că mi-e toamnă prea curînd!

Cincoeurs. Versificația bunișoară; fondul gam banal.

Comitetul de redacție.

Șef-redactor: ALEXANDRU CIURA. Editor și redactor responsabil: AUREL PAUL BANUȚIU.

Membrii:

OCTAVIAN GOGA	IOAN LĂPĂDAT
IOAN LUPĂȘ	VĂSILE E. MOLDOVAN
IOAN MONTĂNI	SEBASTIAN STANCA
DIONISIE STOICĂ	GEORGE ZĂRIA.